

MA-139

Somogy megyei Múzeum
Művészeti adatlaj

MA-139

Görög

Nádorfy Sándor

Görög ideje 1958

Tartalóm leírása

12 lap, 2 térkép

Földrajzi mutatós; Htk

Baranyai; XXXIII

Iratgyűjtő

MSZ 5617

PAPIRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

feltehetően

150 kék oldal

150

VISZ

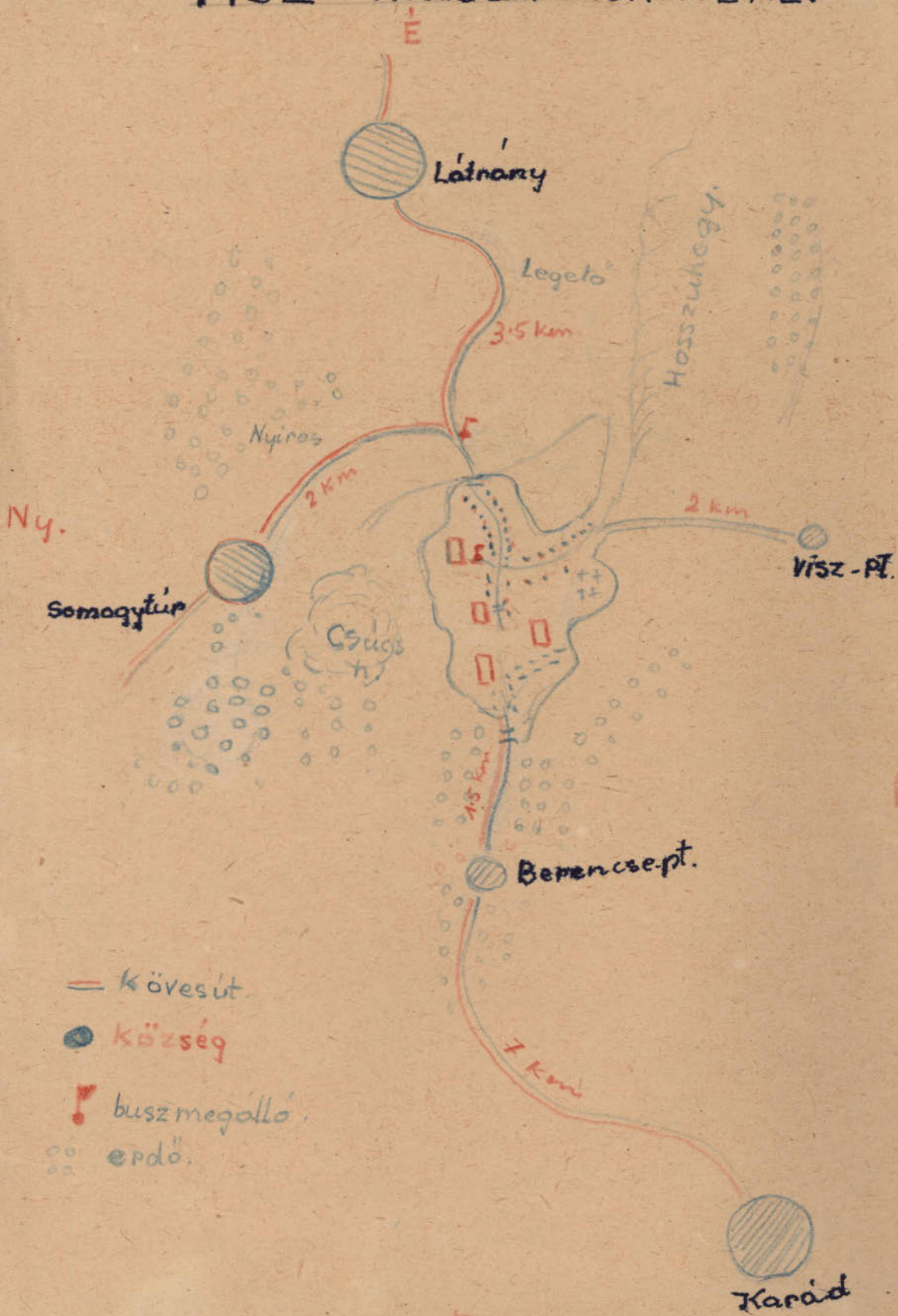
1954.

Monográfia.

Készítette:

Nódorfy S.

VÍSZ KÖZSÉG KÖRNYÉKE.

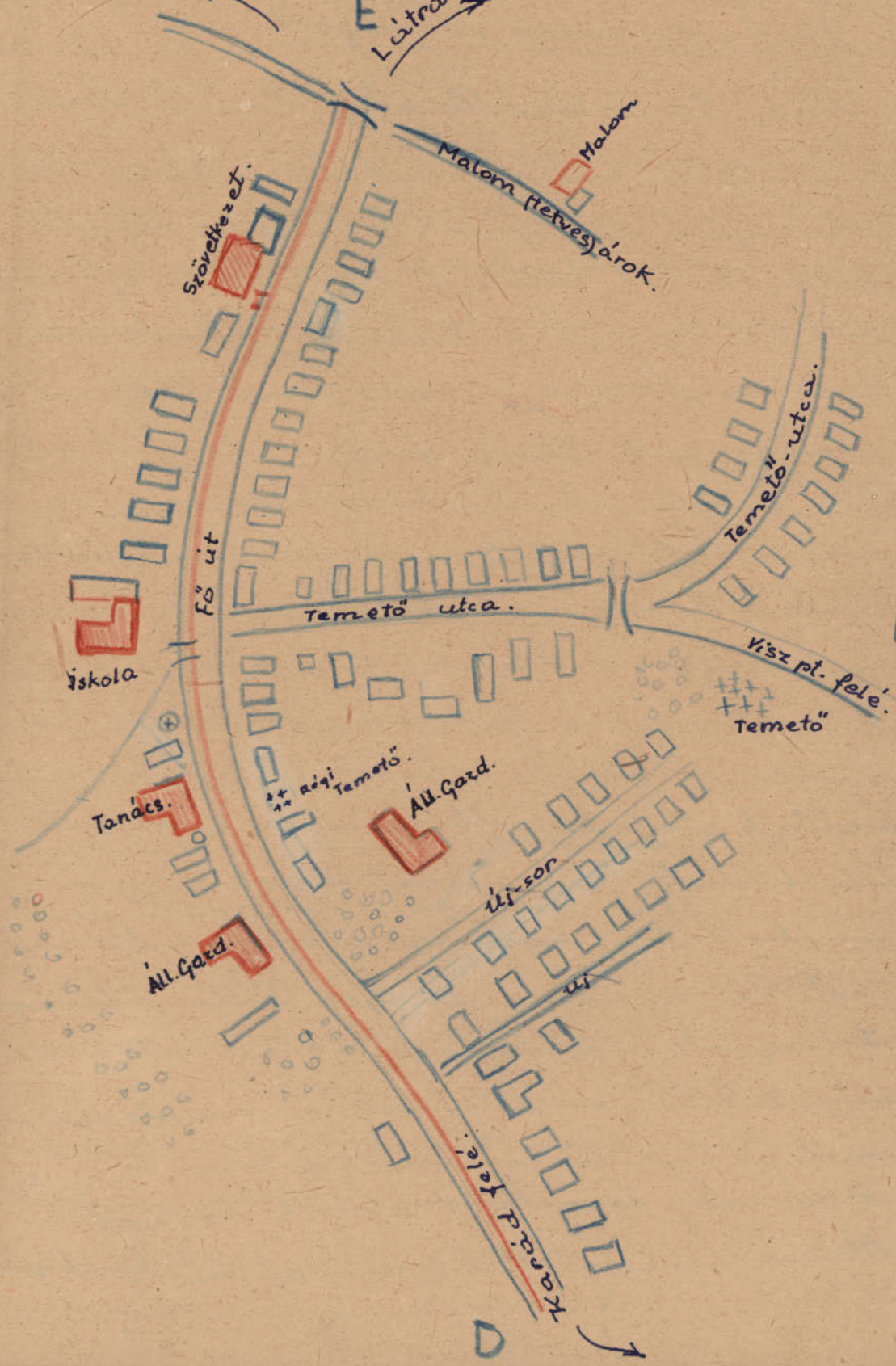
VÍZ KÖZSÉG TÉRKÉPE.

Somogytúr-fele' ←

É
Látrány fele' →

Ny

K

1.

I. Természeti viszonyok:

Vissz, Balatonlelettől 10 km-re, Látvány községtől 35 km-re, délkeletre fekvő község. Gömnyező domboktól körülveve völgyben fekszik. Itt kezdődnek a somogyi dombok 200-300 m. magasságig. Csaknem Balatonlellig húzódó hosszú láncot az egyenerezett Flórián-hegy. A falu közelében hirtelen kiemelkedő Csúcshegy, rántóval a lejtőn, tetején terméskő és erdő. Innen gyönyörű kilátás nyílik a Balatonra. Keleten Karcád felé húzódik a "Meleg"-hegy, rántó és szőlőterülettel. Válsz mikor e. hegyeken bükk, tölgyfa erdők voltak. Ma nagyobbára akác és cserfák találhatók. Ötven évvel ezelőtt még a mákkoltató, kanászvöte, fenyőgyárás verte fel az erdő cseréjét. Telén a fenyők, minégetők kopácsolása hallatott, az őri tölgyfák lassan eltűntek és rántóterületté vált az uszron maradt föld.

A község területe 1044 kh. 549 □ öl.

Ebből rántó: 685 kh. erdő: 168 □ öl. 20 kh szőlő.

Visszük körség határa északon Látvány²,
körség legelője. Nyugaton Somogytúr.
Délien Bereenese. puszta. és Harvid rántó-
területe határolja.

Határ nevei: Meleghegy, Magyar (his is
szarok) Bükkárok, Szökrévkút, Puzta-
diuló (valamikor kentegyház) Csorostya,
Panna, Proletár, Kattán, Gyilkhegy,
Nyúlörög, Szömörés, Kámpalehülö,
Ignácslap, Berta diuló (Bereenye felé pince-
vel)

Előzősebb magyarországi egyik diulónak
sima, nevek maguk is elég találóak.

Meleghegy "Déli lejtő". Nyári szárazság
itt érezhető legjobban, viszont jó termés
várható kedvező időjárás esetén. Bükk-
árok, valamikor bükkerdő volt. Szökré-
kút. Ezem a diulón egy régi kút áll.

Puzta diuló, itt állt az ó kőr, temp-
"bónával, most pusztaság illetve rántó.
Kattán alakú rántó. Nyúlörög, göd-
"rös hely, ahol nyulak tanyáznak.

Proletár. "1919 Tanácsköztársaság ideje alatt
kiszított föld." Panna "nevé kisarmony földje
volt. Szömörés, gombalelőhely. * 40 kh.

3.

Talaja: Nehezen munkálható, mert kevés a sík, rántóterület. Több a domboldtal, ami szőlő és gyümölcstermesztésre jó. Kihirtott erdőterületek, humuszos, fekete földdel, néhol agyag, kevés helyen szikes. és a tervi határ felé erősen homokos. A futohomokot mólóval kötötték meg. Található itt még fehér és sárga homok, agyag, vörös kötött föld. A fehér homok megegyezik a Balaton partján található homokkal, cement, színi és szobrászra, mesztésre alkalmas. A hegykeni terméskő, benne rénszén hasonló követ, van kevés mennyiségben.

Csaponalék, vírei: Tavaszi hóolvadárok, nyári esőzések a hegyekből a fentebb említett követeket hozták le. Reményteljes irappal termőfölddel. A falu utcajában végighívódó árok ilyenkor kiönt és elönti az utat, a rohantó víz nyal-dosra a házak falát és a házak ut-
varába vezető falidákat illetve pallo-
kat nem egyszer megával viszi.
Délről Somogyhábad határában eredő

4.

Malomvírok." (régi neve Tetves patak-) öt
"vizét feldúsítottja a hegyekből lerohantó
víz és erejét felhasználja a dolgozó nép.
Vize a Balatonba folyik, de öt a ma-
dom épült mellett, innen a patak
neve. Málunk a hegyekben eresz forrá-
rok, ereszéke jelentéktelenek, nevük
nincs.

Egyszerlata: Mérésékelt. A nyári ferső-
ságot a környező erdők levegője hűsi-
ti. A tél hidege ellen, alig védi a
magas domb nyugatról és keletről, most
északról nyitott a falu. Gyakran kap
a Balaton felől fagyóromlatot.
A község leghosszabb, most már nem
egyetlen utcája észak és délkeletre húzó-
dik, általában széles, burátos.
Nyári réporok vizét az uttest melletti
örkok nem tudják elfogni és többször
kell tartani a vízáradástól. Erést az
örkokat többször kell megtisztítani az
iszaptól és betonozni kell az er javítani.
Ed. Kovács László 63. éves emlékirata még emlékei-
után arra, hogy 1896-ban még régkár purr-

5 titott. Nagyobb esőzések a hirtelen
alószuvasó lejtőkről komoly ijedel-
met okoztak 1926 - 1939-ben (amikor
az iskolába és a lakásba is bejutott a
víz). Eltorlaszolta az utakat, hidakat
átjárókat, elöntötte a kerteket mellék-
helyiségeket. Reverenciére néhány apró
jószágon kívül nagyobb áldozatot nem
követelt. Nyári napok 1946-és 48-ban is
komoly ijedelmet okozott. De ez csak
néhány óráig tartott.

Glebyég története:

Vissz, 1229-ben oklevelekben for-
dul elő Villa Wisch néven. 1332-ben
37-évi pápai tizedjegyekben Vissz plé-
bánosa (Mihály) neve van feljegyezve.
1348-ban Wysz a gorodovai Farnus csalá-
d (Slovátoriából való) 1409-ben néhai
Farnus János itteni birtokait említik
1424-ben: Gorodovai Farnus László fiait
János, Imre Bertalan és László itteni

birokozmai megszokasodtak és 1455-ben⁶
királyi adományt nyertek birtokaikra.
Fáncs János 1505.-énben rákosi gyűlésen
Somogy m. követe. Az 1536 évi adóbejárásom
szerint a rékesfehérvári káptalan
Ghiles Miklós az itteni plebános és Fényes
Ferenes volt földesura. Az 1563-évi
török kincstári adóbejárásom szerint
(török dulás után) csak 3 három házból
áll a község. 1726-ban Vésényi Gerge-
lyés 1733-67-ben Bendesi Bárány esa-
ládé volt. 1773-tól Bárány Tamás örökö-
sei, Jankovics Antal özvegye, majd
Bárány László, György Ferenc örökösei
Gystrán és ifj. Ferencs voltak a földesurai.
A XIX. sz. első felében a családok közül
a Palocsay és Szalai családok birtoka
1914-ben Szalai Lászlónak van itt
nagyobb birtoka. (1914. ből Csánky Dezső
monográfiáján.)

Idősöbbs Mustos, Grubánovics, Porszei
nével találkoztunk. A temetőben
talált sírok igazolják ezt.

† Legrégibb sírkő 1804-ből. Ezt egy ka-
tonai sírt földbirtokos emeltette korán
elhunyt nejének.

Melcsen kibetűzhető sírfelirat:

"Tekintetes Nemeth Anna hív [†]parjának
sívének és sok szép emlékes asszonyának
Sívvel bár rövid, de kedves volt élete
Grubanovits Jakab bus férje emelte.
1804.

Felülből nézve valaminél is
ékeskedett a sírkövön. Ma már beno-
hosodott alig kivehető a sok behorpadt
sír körül. Még számos hasonló sír van,
de a gaz annyira benőtt a gaz bokor, hogy
hozzáférközni szinte lehetetlen.

Még egy temetkezési hely volt a községtől
délkeletre az erdőn túl olajfűrészhez
közel, amit a nép csudótemetőnek
nevez. Terméskövek, síralakok vannak itt,
alig kivehetően. Öv Illés L. né 72-éves
meséli, hogy számos olvashatatlan nem
magyar írásu terméskövet találtak,
Víz-pusztá határában, amit kb. 20 év-
vel ezelőtt Gárdonyi Eszter akkori

urainagi herbe egy pincébe hordatott
össze. Id. Kovács József dolgozó paraszt
73. éves meséli, hogy apja még itt ura-
inagi család volt és székrenkiútnál az
skája feldobott egy 20 koronás ^{magyar} aranyat
(1890 körül) A pénzt mivel másnak nem
tudta megmutatni a helybeli leltárány-
ról jövő papnak és 2 koronát kapott az
darab aranyért. Id. Fehér Lajos 65 éves
4 holdas gazda említi, hogy amikor
1935-ben készült a köves út a körságer-
keresztől. Köz munkával mekerekkel
hordták a műkréges földet az uttestre.
Az iskola mellett jelenlegi díkedező
ház Pap János udvarából a domboldal-
ról hordták a homokot és a körságer
egy díkedező, beombolt sírre bukkantak.
A isontok mellett éknereket, kaspereket, tárnót,
edényt találtak. Leltárány körjegyzőség
Török István továbbította a múzeumnak.
Régi pénz darabokat bronzból 1937 kö-
rül a gyermekek az iskolába is hozták.
A faluban néhánynak van még

9. Nagyjtóval névve római pörnek hat-
sík, latin felirattal. Sok a kötörmelék
a Grushegyen, beomlott régi pörök. Flor-
mines évvel ezelőtt több mássis terméskö ma-
radványok szerint, ott vörépítés lehetett.

Telepiúés:

A falu eredetileg nem a jelenlegi
helyén épült. Már a honfoglalás idején
lakott terület. Bessélnek öreg és ó Visszról
A mai helye tulajdonképpen harmadik
Turstatemplom 10 régebben bentepphármak)
dülöjében állt az öreg Vissz. Templom rom-
jai, terméskövek, beomlott pörök, épület
alaprakok, amit a nép lassan elhordott
bizonyítja az öreg Vissz helyét. Innen
hozta el riántóföldjéről néhány Horváth
Viktor / kinek szülei öslakók eselédék, egy
termésköböl faragott nagy mentelt vízter-
töt és apróbb köfaragást, ami ma is eseléd-
ja tulajdonában van. Vissz a törökidélés
előtt komoly körség, közigazgatási nemé-
lyekkel. Kóspalanyi börtök, plébánosa van.

Fánchly földesurak komoly mezeget ² ^{hátrahagyva} 10.
ország életében, követek, megyei bírák.
Mint ahogyan a történelem is megemlíti
Fáneri László Horváthország bányás,
Fáneri György királyi ember (1416-ban.)
Törökuralom miatt e vidékről Felső-Ma-
gyarországba költöztek. Három ház
marad csak épségben. Ezek egyike a
Porsogi féle hármamaradék valamikor
kastély a dombotdalon. Ez állami gar-
daság helyén volt Kubó László féle
alápi merett nemzeti kúria, v. harmadik
jelentézi növetkeztü kocsma-
tercióján állott. Itt valamikor kastéllyal
ellátott nagy majorság feküdt, ammi 1880
körül országi törvény áldozata lett.
Ez utóbbi fennállását bizonyítja a
rengeteg terméskő, téglalapprát, ammi
évenként törmelék alakban előkerült.
(Kerstem végében több márvány terméskő
alapprát megmordíthattam.) Mind-
erek bizonyítják a majorság létezését.
Állítólag az ő víz a mostani állami

11 gondoság helyén fekiúdt, ahol eddig
27 házat építettek és a családi házak
télén lakhatóvá válnak.

Ennek temetője a jelenlegi „Tornács”-ház
mal. szemben fekvő domboldalon volt. Innen
nehány évtizeddel ezelőtt még esontmarad-
ványokat dobáltak ki. Tűrvész pusztí-
tott 1913-ban is. Három ház égett le
gyermekek gondatlanságából. Kiseb-
büresetekre emlékszenek még, valame-
korral is ottmől égett el, jégverem
gyulladt meg.

Legutolsó földbirtokosai a falu-
nak a Bányók, Szalaiak, Majd a Pors-
gaiak, és Görmenyi családok. Ez utób-
biak 1900 körül eladósódnak és a boglári
takarékszövetkezet adja ki a birtokot.

Keresés során lakosság szellemként el
a birtokon, kocsisok, juhászok, kaménok
Dorvas úrúri ügyeit felparcelláltatja
és kedvező hitelek mellett földhöz jut a
szegény nép. Először néhány Kovács János,
Pintér Mihály, Szabó György, néhány

id. Kovács Lajos veznek földet.
Kedves körülmények között közép
birtokosra válnak még Turbó és
Józó családok. 50 - 200 kh-ig terje-
dő birtokot veznek 20-30 év alatt.

Rokonsg, behárvadás is segíti a
gardarégi munkát. Rézaratók, nap-
namosok verrokonságban vannak a
tehetősebb polgárral. Kifejlesztik egy
új osztályrend, akiket nem a származás,
hanem a vagyoni különbség választ ketté.
Alakker, Horváth, Papp, Fehér családok
keves 2-3 holdjukon megélvi nem
tudnak kiegészítő munkások a nagygar-
dáknál. Később vándorolnak be ide-
genek, akik a 100-200 holdos gardáknál
konvenció ellenében aréledek.

Építkezés kezdődik az 1890-es túrvissz
után amikor egész utca légy. Ez is
elősegíti régi földesurak eladósodását,
majd a felporellés után 1910-körül
1924-ben 1928-ban 8 ház épült 1936 - 42-ig
alig 2-3 épület. A februebadulás óta
43 új ház nagyobbítje községünket.
Míg 1940-ben 66 a lakóház száma,

1954-ben 110. Fűr év olatt köret
kétzeresére emelkedett.

Lakosság: 1940-ben 345 lélekszám

1954-ben 640 fő lakik. Víz községben.

Főgyökeres magyar; Kovács, Szabó, Papp.
amint a nevek is mutatják. Eleinte
katholikus vallásúak később a refor-
máció itt is kétfelé osztja. Ma is két
hosszúlab kath. is ref. torony mutatja
ért a megosztást. Fűr, mert a község
kulturális előrehaladását erősen gátolja.
Minden komoly haladást akár a
köznevelés, iskola a mezőgazdaság
terén gátol a meghasonlott egyenlő-
ségi dicsitáló gögös vélemény. nyilvání-
tás. Fűr nem emelkednek ki nagy
tudású emberek, aki munkájával
v műveltségével a további fejlődésért
tenne valamit. Minisereg tanult gaz-
dászok, apáiktól vagy az urasági nántó-
kon ellesett módon gazdálkodnak.

Műveltségben elmaradottabb, mint a
környező falu. Mutatja ezt az elhova-

podrótt trágur besédmódot, amiról 14.
lesroknin nem tud. Három iparos él a
faluban, 1 bogárnar 1 kovács is cipész.
A tchétősebbek gyermekeiket az elemi isko-
lába ^{kövés iskolába} adták. De nem végezte el, jó néhány
1-2 év után otthagga. A tanulást nem
tartotta fontosnak, nincs műkészség ok-
levelre, most van birtokos.

Műveltség: 1880 előtt is józnak isko-
lába, de ez nem kötelező. Csak azok
mennek az elemi iskolába, akiket iper
elküld a betűvetés mesterség megtanul-
lására v. műlő. Glóriót a mester
lakása, konyhája a tanterem. Tami-
tói, alig néhány évig maradtak.
Gyakran változnak. Nincs megfelelő
lakása, megélhetése. Régi kocsmá-
helyiség, zsuffedeles, apró ablakos
az első iskolaterem. Rosszidő esetén
járhatóatlan az út, nyáron a kocs-
vágás homokterüger. Közlekedés,
állomás messze. Tegen elvált hely.
Minderek mellett a műveltség hiány
oka, a Somogyban elmaradt iskola
rendszere, amiről már Brokonai Vitéz

15 Mihály, később Gyöngölyi Géza is pa-
naszkodva ír.

Tanítói, akire még emlékeznek.

Legrégibbi Unasintyorki Leona 1900
körül tanít. Bratta Melán, Laki György
Kilák Ferenc (1927-36.) Nádorfy Lajos
(1936-48) Munködésük alatt 8 végű el
a polgárit és három tanuló érettségit.

Allami költségen a község hozzájárul-
ásával végre 1932-ben elkészül az
első "megfelelő" tanterem, 4 iker ablak-
kal. Régi kosma helyiségből tanítói
lakást alakítanak, ami a mai napig
szépségtelen és sötét. Tíz méter hosszú
tanterem egyúttal minden kultur-
előadás, női és népművelődés cél-
jait szolgálta, mivel erre a célra
még nem épült semmi. Harc év
alatt egy kulturterem nem épülhe-
tett, mert a jómódinak örökbeblése
a földnélküli szükségysége nem
pártolhatta a kultúrát. Főtrónája
az iskolának nem volt.

Egyedüli nőszakosztály lett a körben.
 Ahol nem egy somogyi bicska nyílt
 ki és koponyá tőrt be dühajtókodás
 körben. Szindarabot is rendeztek
 3-4 ezer itt, amelynek bevételét a
 körbeni kiadásokat fedezte.

A műveltség patronálói a Körtmendezek
 1900 előtt annyit tettek, hogy a jelen-
 legi iskola előtti térséget r. k. törvény
 helyét, akkor még elég "tűrheto" helyisé-
 gét is a köröknek ajándékoszták isko-
 la céljaira.

A kulturális adások könnyebbé tételére
 Szindoldi György jelenlegi igaz. Tanító (1948.)
 szindarabot rendezett a gyermekekkel
 amelynek bevételét egy rongvornak
 adta. Ma is megvan, bár, hogy jelen-
 leg hasznavehetetlen, mert hurjai tönk-
 rementek. Teljes renoválásra szorul.

Vádorfy Lajos (1936-ban) ifjúisáigi nagy
 szindarabot rendezett, amelynek teljes
 bevételét szindpadra adta. Saját kör-
 ügyességével készítette el és szerelte
 fel. Ma viszont öröktörve az ezerek
 martaléka, mert az előzőekben hányódtak.

17. (Sajnos saját munkám is benne fektettem)
Nagy szükség lenne egy megfelelő
raktárra is gondosabb kezelésre.

A febrabradulás óta annyi változás
történt, iskolánk két tanerő lett.

Egy kibérelt tanteremben folyik a
tanítás. Ez azt jelenti, egy tanerőnek
8 osztály helyett 4 osztályt kell vezetnie,
65-70 gyermek helyett 30-40 gyermeket
tanítani. Iskolai munkaerő lényege-
sen csökkent, a tanítás rendszeresebb
alapszabó lett.

A községben 1946 óta autóbusz
megálló van, 1951 óta telefon, és
tanács működik. Rendszeresebb a
postaszolgálat. Szövetkezet útján rend-
szerebb az árúelvitel, gyorsabb a
háztartási cikkek beszerzése. Állandó
a kenyér-ellátás. Nagyobb a forgá-
lom. Kevékpár, gépkocsis használat,
mint a háború előtt. A villany és
a kulturális felállításával teljes
fejlődést fog mutatni a község.

18

Népvisélet, néprökösök:

Ma, már nincs népvisélet. id. Lakos
Imréné 82. éves dolgozó meséli, hogy az
asszonyok (hiatal korában még) a saját
mottós fehérneműiket, bőrnadrágot,
puzslikot hordták. Hajuk apró
fonásban vörösön korona (párta) re-
műen állt két oldalt. Erre főkötőt és
derékig érő rajtos vörös kendőt bori-
tottak. Saját kötésű harisnyja színe
egészítette ki az öltözetet.

A férfiak magyaros harmonikaszereűen
tevaralt vászoninget és gatyát, pityke's
mellényt viseltek. A leányok kötényt.
Ünnepen a kék kötény alul hínvertt. Kötött
tutyi, bocskot sokszor pótolta a szí-
mát. Szokásban van a lakodalmai
meghívó, leánybúcsú, betlehemesés.
Apró szentekkor, a korbácsolás...

Babonaszág is divit: Olomöntés,
viassöntés. Ha sárga teveszi virágot
a házba viszik, véres lesz a tehén teje stb.
Sepsőt keveréthez tenyi tilos. Bagoly-
huhogások, valaki meghal...

Gazdossági élete:

Eleinte alig van szántó. Kevés lakosság földesurait szolgálta. Több az erdő, tölgy, bükk nyertjénél is a legelővel, ez is a földesuré. Jobbágyként, szellérként él rajta a nép. Jubárokra, komárokra bízott nyáj is a földesuré. Kapitalisták kérészmányolós gazdálkodás folyik. A földesurak eladósodása, gazdasági válság után az élelmiszebbiek földhöz jut. Mindig több ardot istanak ki, istást szántanak fel. 1919-ben 40 kh holdat osztanak ki (proletár dűlöt.) a szegény földművelők között, 1946-ban is szántóhoz és hárszékhez jutnak a dolgozók. Elsősorban kenyérrizsésztét termeli meg, ezután állatainak a takarmányt, kassás növényeket, kukoricát, burgonyát. Szarv növények közül, az olajos magvak, napraforgó, kender, cukorrépa. A homokot szőlővel, gyümölcs

fákkal kötö meg.

NA-139 20.

1949 óta megalakult állami gazdaság mindazeken kívül újrapot, gumipitypang termesztésével is kísérletezett.

Állatállománya a háború után erősen többlement. Előző évek takarmányhiánya is csökkentette. Kevés lovat, több vörös tarka tehenet tartanak. Kevés a juh, több a disznó és baromfi állomány az előbbi évekhez képest.

Er helyes is, mert beadását könnyebben tudja teljesíteni.

A község területén 1953-örén olaj után kezdtek kutatni. Három helyen, főleg az állami gazdaság területén a fúrókkal 1000 méternél mélyebbre jutottak. De ez 1300 méter mélységnél olyan kőzetbe bukkantak, hogy áttörésére a fúrók gyengének bizonyultak. Ezenlőre abbahagyták a kutatást. Bár a jelek szerint olaj utáni keresés nem hiába való. Megtalálása új irányt fejlődést adhat még a községnek. ...